

Univerzita J.A. Komenského

Roháčova 63, Praha 3 – Žižkov 130 00

ZÁPOČTOVÁ PRÁCE

Studijní předmět : Etika v pedagogice

Téma: Smrt jako vážný životní úkol

Zpracoval: Zuzana Nováková, DiS

Forma studia: Kombinované studium

Obor studia: Speciální pedagogika

Ročník: 1.ročník – zimní semestr

Studijní skupina: M025

Akademický rok: 2013/2014

Vyučující: PhDr. Nytrová Olga

E-mail: novakzuzka@post.cz

„Jakmile ze srdce vypustíš strach před smrtí, neodváží se do něho vstoupit žádný strach vůbec.“

Seneca

OSNOVA

OBSAH.....	3
ÚVOD.....	4
SMRT Z NÁBOŽENSKÉHO POHLEDU.....	5
SMRT Z POHLEDU PSYCHOLOGICKÉHO.....	9
SMRT JAKO ZÁVAŽNÝ ETICKÝ PROBLÉM.....	13
KAZUISTIKA.....	14
ZÁVĚR.....	15
POUŽITÁ LITERATURA.....	16

ÚVOD

Smrt, jako závažný životní problém vyvolává u většiny lidí pocity strachu. Každý z nás si je vědom vlastního konce, i přesto, že neví, kdy tento den nastane. Smrt je často veřejností vnímána jako něco, o čem se nehodí hovořit. Je to proto, že už jen myšlenka smrti byla v minulosti naší společností vytěsňena jako něco morbidního, špatného? Jsem přesvědčená, že je to především z důvodu pro nás něčeho neznámého a toto tajemno v nás vyvolává mnoho otázek. Jak bude tento akt probíhat? Jaké bude utrpení? Jak dlouho umírání trvá? Budu umírat sama? Co nastane po smrti? Myslím si, že v tomto ohledu bylo toto téma pro naše předky snazší. Umírání bylo součástí lidské existence stejně jako narození. Děti se přirozeně seznamovaly jak s narozením, tak i s koncem – se smrtí. Umírající člověk nikdy neopouštěl svět osamocen, nýbrž v kruhu rodinném.

Pro každého slovo smrt znamená něco jiného. Pro filozofa může být vědomí smrtelnosti inspirací, aby radikálně pojal odpovědnost člověka za každý čin, za každou příležitost něco vykonat, poznat, procítit. Umělci umožňuje téma smrti jasněji, jemněji a silněji uvidět a vyjádřit krásu i ošklivost, radost i smutek, extázi i zoufalství.¹

Cílem mé práce je přiblížit smrt z různých pohledů, z hlediska náboženského, etického, psychologického a pokusit se uchopit problém smrti jako něco přirozeného, nevyhnutelného, něco co by mělo být přirozenou součástí každého z nás. Toto téma jsem si vybrala záměrně, protože se domnívám, že pokud se člověk bude zabývat problematikou smrti hlouběji, nahlížet do různých poloh a pojetí daného problému, může pomoci i sám sobě, zbavit se zbytečného strachu z něčeho tak tajemného a neznámého jako je smrt.

¹ ŘÍČAN, Pavel. *Cesta životem*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1990, 435 p. ISBN 80-703-8078-0.

SMRT Z POHLEDU NÁBOŽENSKÉHO

Smrt je událost, jež se týká celého člověka. Člověk je však jednotou přirozenosti a osoby, tj. bytostí, jejíž danost na jedné straně předchází osobnímu svobodnému rozhodování, má své určité hranice a tím i nezbytný vývoj. Smrt je tak současně přirozeností i osobní událostí. Jestliže biologie „vlastně“ neví, proč všechno mnohobuněčné živé a zvláště člověk umírá, pak je zdůvodnění víry, že smrt je důsledkem mravní katastrofy lidstva jediným zdůvodněním nepopíratelně *všeobecnosti* smrti.² Takto definuje smrt Teologický slovník. Pohledy na smrt a vše, co se děje po ní se ale z hlediska různých náboženství rozcházejí.

Islám se na smrt nedívá jako na důsledek lidského hříchu. Konec života určuje Alláh. Jako poslední slova se zde umírající člověk snaží odříkávat vyznání víry. Anděl smrti, který se jmenuje Azrael, odděluje duši od těla a odnese ji napřed do nebe. Tam proběhne „mezi soud“ a zemřelý se dozví, jestli je spravedlivý a tudíž se dostane do ráje, nebo zavržený a je určen do pekla.

Budhismus oproti tomu vidí život jako věčný koloběh převtělování. Kdo dnes umře, může v nejbližších dnech vstoupit znovu do života v jiné podobě – jako zvíře, nebo také jako bůh. K nejhlubším přesvědčením buddhismu patří, že život je utrpení. Příčinou utrpení jsou potřeby, vášně a touhy člověka. Odtud plyne také řešení problému: utrpení končí pro toho, kdo tyto touhy překoná. Důležitou pomocí je přitom meditace.³

Hinduismus je ještě starší než buddhismus a také zastává představu koloběhu života. I hinduisté jsou přesvědčeni, že do smrti by člověk měl vstupovat za meditování a s dobrými myšlenkami. To ovlivňuje formu převtělení. Když nějaký hinduista zemře, jeho mrtvé tělo je umyto, namazáno olejem a spáleno. Je pro něho štěstím, když se potom popel rozptýlí do posvátné řeky Gangy, a tak se znovu vrátí do koloběhu života.³

Pro mne je nejpřekvapivější pohled na smrt z hlediska křesťanství. Křesťanství se na smrt dívá jako na důsledek hříchu. Všechny ukázky z bible prokazují hluboký teologický obsah smrti, který můžeme shrnout do několika bodů:

1. V bibli je smrt vždy ve spojení s hříchem. Viz v knize Genesis: *Z každého stromu v zahradě smíš jíst. Ze stromu poznání dobrého a zlého však nejez. V den, kdy bys z něho*

2 RAHNER, Karl a Herbert VORGRIMLER. *Teologický slovník*. Vyd. 2., rev., Ve Vyšehradu 1. Překlad František Jirsa, Jan Sokol, Jan Kranát. Praha: Vyšehrad, 2009, 491 s. Teologie (Vyšehrad). ISBN 978-807-0219-348.

3 www.webnode.apostol.cz. [online]. [cit. 2013-11-27].

pojehl, propadneš smrti...

2. Bible klasifikuje smrt jako něco nepřirozeného: *Hle, předložil jsem ti dnes život, dobro i smrt a zlo. Předložil jsem ti život i smrt, požehnání i zlořečení...*

3. Smrt nebyla v původním stvořitelském plánu Božím, smrt je něco cizího Boží podstatě. Smrt přišla do tohoto světa jako Boží soud

4. Bible nechápe smrt jako konec, ale jako oddělení: *Tento můj syn byl mrtev a zase žije, ztratil se a je nalezen...*

5. Bible chápe tělesnou smrt člověka jako oddělení vnitřního člověka od jeho tělesné schránky. Viz apoštol Pavel: *V této důvěře chceme raději odejít z těla a být už doma u Pána.*

6. Bible mluví rovněž o tzv. „druhé smrti“ - tedy o věčném oddělení Boha v hořícím jezeře (což je druhá smrt.)

Také v umírání lze podle bible rozdělit umírající lidi na dvě skupiny: 1. lidé, kteří umírají v hříchu, tedy ve stavu duchovního oddělení od Boha (věří, že vše končí smrtí těla), 2. lidé, kteří umírají s vnitřním pokojem, jistotou a beze strachu. Zdrojem jejich duchovních hodnot je Bůh, s nímž žili v osobním společenství.⁴

Ať už se na smrt díváme z jakéhokoli pohledu, jedno mají všechna náboženství společné. Na smrt se dívají jako na začátek něčeho nového, ne jako na konec lidského bytí.

⁴ SÍGL, Miroslav a Herbert VORGRIMLER. *Co víme o smrti*. Vyd. 1. Překlad František Jirsa, Jan Sokol, Jan Kranát. Praha: EPOCH, 2006, 415 s. Teologie (Vyšehrad). ISBN 80-870-2711-6.

SMRT Z POHLEDU PSYCHOLOGICKÉHO

Tak jako každý z nás, tak i kliničtí nebo poradenští psychologové se denně ve své praxi setkávají s negativním postojem k smrti u svých pacientů. Je to z důvodu jejich přirozeného strachu. Dle slov psychologů, mnoho pacientů, kteří vyhledávají odbornou pomoc, tak i přesto, že téma smrti a umírání je u mnohých klíčovým tématem, trvá velmi dlouho a pomalu, než se toto téma otevře.

Smrt znamená něco jiného pro dítě, dospívajícího, dospělého a geronta: jinak jí v různém věku rozumíme. Sám pojem smrti se nám – z výšin dospělého intelektu – zdá poměrně jednoduchý: Smrt je přeměna, kterou živý tvor ztrácí život, stává se mrtvým tělem. Svou vlastní smrt je možno chápat stejně, mluvíme-li o ní „objektivně“, jako by šlo o smrt někoho jiného. Problém ovšem vzniká, když se pokusíme představit si svou smrt (své posmrtné nebytí) a vzít přitom v úvahu, že smrt znamená nevnímat, necítit, nemyslet, nebýt si vědom a to nenávratně. Smrt jako psychologická realita – to je velmi složitá struktura myšlenek, představ, citů. Dominuje v ní nepochybně u zdravého člověka varovný strach, který doplňuje samozřejmě přání zůstat na živu. ⁵

Už samotný kojeneček se od malička propracovává k postupnému strachu ze smrti, přesto, že je mu tento pojem neznámý. Když prožívá nepříjemné chvíle, pokud je osamoceno, nebo opuštěno matkou, prožívá strach ze samoty, který by se dal přirovnat podobnému strachu, který prožívá dospělý člověk při otázkách smrti. Podíváme-li se na období předškolního věku dítěte, je všem známo, že pojem smrti bývá často zahrnut v dětské literatuře, ale i v médiích.

Přibližně od 6 let věku se zdá, že děti se přizpůsobují tvrzení, že smrt je konečná, nevyhnutelná, všeobecná a osobní. V raném školním věku mnoho dětí interpretuje smrt jako osobu, což je podporováno i řadou pohádek s touto tematikou (smrtka, duch, kostra). Teprve ve věku 10-11 let se univerzalita permanence smrti stává pochopitelnou. Souvisí to s vývojem pojmu času a prostoru, pochopení rozdílů mezi vzpomínkou a fantazií, mezi smrtí a nepřítomností, mezi umíráním a odchodem. Tím je položen základ vnímání nevyhnutelnosti smrti jako přirozeného konce lidského života, jako zástavy všech tělesných funkcí. ⁵

⁵ ŘÍČAN, Pavel a Herbert VORGRIMLER. *Cesta životem*. 1. vyd. Překlad František Jirsa, Jan Sokol, Jan Kranát. Praha: Panorama, 1990, 435 p. Teologie (Vyšehrad). ISBN 80-703-8078-0.

Adolescent rozvine svůj intelekt a citlivost v zápase s tématem smrti. Chápe vážnost, kterou smrt dává životu. Zároveň – patrně právě proto – je adolescent tématem smrti zranitelnější než dříve nebo zase později, kdy už sním bude vyrovnán.

Souvisí to i s myšlenkou vlastní jedinečnosti, kterou často vyjadřují přemýšlivější adolescenti, a která pro ně má i velký citový význam.⁶

Pohled na smrt v dospělosti, bývá spojen především z pozice rodičovské role, kde se přirozeně každý rodič obává o své dítě, ale také v období tzv. „krize středního věku“, kdy člověk bilancuje svůj život a začne si nevyhnutelnost smrti velmi výrazně uvědomovat. Je tomu také proto, protože v tomto období většinou v důsledku civilizačních chorob umírá mnoho vrstevníků. Kdy z psychologického hlediska není důležité jak dlouhou cestu jsme ušli od našeho narození, ale jak dlouhá cesta nás ještě čeká. Většina lidí v tomto věku se začne zabývat i svou tělesnou a zdravotní situací a začne se radovat z každého, kvalitně prožitého dalšího dne.

Velmi zajímavý, psychologický pohled z hlediska smrti je u gerontů. V podstatě zde vzniká něco jako soutěžení o to, kdo koho přežije.

Dozví-li se mladý člověk, že někdo zemřel, zajímá ho, kdo to byl. Čím jsme starší, tím více nás zajímá, kolik bylo zemřelému let, pak také, co bylo příčinou smrti – a konečně stále více i to, jak zemřel. Staří o tom rádi mluví, zajímají se, jak zemřel kdo z jejich známých, co se kolem smrti událo doma, v nemocnici nebo tam, kde právě byl. Není to veselá tematika, ale je aktuální a to o čem se mluví, je méně děsivé než to, o čem se mlčí a nač přitom nejde nemyslet.⁶

Zamyslíme – li se nad problematikou umírání, je pro nás daleko těžší úmrtí někoho blízkého, než smrt vlastní. Pokud si toto bolestné téma sami prožijeme, zároveň nás to v podstatě může i v jistém smyslu slova připravit na naši vlastní smrt. Každý člověk se se smrtí blízkého vyrovnává po svém. Někdo projevuje svou bolest navenek, někdo udržuje smutek uvnitř svého nitra. Není důležité jakým způsobem se člověk se smrtí vyrovnává, ale to aby smrt přijal jako něco přirozeného, něco co nás všechny na konci života čeká, něco, o čem je potřeba hovořit a ne za co je třeba se schovávat, protože právě ta obava hovořit o něčem nepříjemném, tajemném v nás vyvolává tolik nechtěný strach.

⁶ ŘÍČAN, Pavel. *Cesta životem*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1990, 435 p. ISBN 80-703-8078-0.

SMRT JAKO ZÁVAŽNÝ ETICKÝ PROBLÉM

„V našem ději je smrt. Nevymyšlená, románově nevykombinovaná, životně nežádoucí, avšak jistá, jistota jistotnější než cokoliv jiného ostatního, co považujeme za zaručené a bezpečné. Musíme zemřít, nakonec ze všeho a ode všeho odejít...Vždyť ostatně myšlenka na smrt otevírá cestu života v celé její hloubce a šíři.“ (Josef Čapek)

Smrt, umírání je velkým životním úkolem. Vzpomeňme na básníka R. M. Rilkeho, který hovoří o osobní smrti. Smrt přirovnává ke svážení starého obilí do stodoly.⁷

Ve společnosti, která postrádá rozpoznatelné společenské rituály, jež zahrnují i realitu smrti, přivádí umírání všechny zúčastněné do rozpaků – umírajícího, rodinné příslušníky i zdravotníky. Obdobně institucím, ať už medicínským, právním či náboženským, se nedostává slov ani přiměřeného chování, jež by umožnilo vyprovázet umírajícího způsobem, jaký se od nich očekává, když doprovázejí živého. Zákon zaručuje každé osobě právo na život, dokud život přirozeně neskončí. Náboženství, jež nám připomíná hranice biologického života jako konec sám o sobě, rovněž trvá na posvátnosti lidského života a jeho neohrožitelnosti jakýmkoli přímým útokem.⁸

Jako jeden z hlubokých etických problémů vnímám rozpor mezi medicínským oborem a náboženstvím, kde medicína za pomoci vyspělých technologií dokáže život prodlužovat tam, kde by z hlediska náboženského měla nastat smrt. Kdy se člověk dostává do fáze minimální úrovně lidské aktivity a biologická smrt ještě nenastala. Velmi důležitou roli zde hraje i právo, které v podstatě vstupuje mezi tyto dva odlišné názory na to co, je správné a co už ne, na co má člověk z hlediska svého umírání právo a co už přesahuje hranice medicínského oboru a naopak nastupuje náboženská víra. Myslím si, že každý člověk má nejen svá práva, která jsou jasně vymezena z hlediska umírání, ale především své vlastní potřeby a touhy, které by se měly plně respektovat. To se týká každého člověka bez rozdílu věku, postavení, víry.

Žijeme v době, kdy se časování smrti, jež se nám vymkla z rukou, vzrůstající měrou dostává do bodu, kdy z klinického pohledu můžeme věci značně ovlivňovat.

⁷ NYTROVÁ, Olga a Marcela PIKÁLKOVÁ. *Etika a logika v komunikaci*. Vyd. 1. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha, 2007, 340 s. ISBN 978-808-6723-457.

⁸ *Od narození do smrti: etické problémy v lékařství*. Vyd. 1. Editor David C Thomas, Thomasine Kimbrough Kushner. Praha: Mladá fronta, 2000, 389 s. ISBN 80-204-0883-5.

Víme, že se ptáme „měli bychom“ ? Pouze tehdy, kdy zasáhnout umíme. Z tohoto pohledu začínáme chápat, že dnešní medicína se liší od léčení v dobách minulých. Například uměle podávané dávky jídla a pití dnes dokážou nahradit přirozený trávicí systém a udržovat pacienta naživu v trvalém vegetativním stavu. Jak technologie vzrůstající měrou přispívají i informovanosti lékařské praxe, tak medicína se z etického hlediska stává hluboce problematickou.⁹

Lidský život je univerzální hodnotou. Můžeme dokonce říci, že podle evropských tradic je život posvátný a nedotknutelný. Podle slov geniálního kodexu Desatera (a západní lidstvo lepší nevymyslelo) platí ono: „Nezabiješ“. ¹⁰

S problémem uměle udržovaného života souvisí problém eutanazie, která je velmi diskutovaným problémem v poslední době. Já sama se přikláním k negativnímu hodnocení tohoto problému. Při svém studiu oboru diplomované porodní asistentky v rámci povinné praxe na interním oddělení jsem se setkala s několika pacienty, kteří byli naprosto opuštěni a dle lékařského hodnocení, se kterým nesouhlasím zařazení do poradníku, čekající na místo v LDN. Samozřejmě, že u těchto pacientů chápu z hlediska jejich zoufalství, že volají po možnosti eutanazie, ale pokud by se s těmito pacienty pracovalo, komunikovalo a podala se jim pomocná ruka v podobě empatie, vyslechnutí, pohlázení po duši, milosrdenství, zájmu rodiny, vstřícnosti, myslím si, že jejich konečná cesta by byla pro ně samotné daleko snadnější, pokojnější a osamocené zoufalství by bylo zatlačeno hluboko v myšlenkách umírajícího. Pokud se u nás plně rozvine paliativní léčba, bude to také velká naděje pro nejen pro onkologicky nemocné pacienty, ale i pro lidi tohoto typu. Dle mého názoru, když nám samotným nebyla dána možnost svobodné volby v z hlediska našeho vstupu na tento svět, jak můžeme svobodně rozhodovat o našem odchodu? Jak je možné, že tolik lidí umírá osamoceno, ve smutku a beznaději na pokojný odchod?

„ Klíčovým aspektem současné debaty o eutanazii jsou pravděpodobně nedostatky v praktickém provádění paliativní medicíny“, uvádí vídeňský univerzitní profesor Günter Virt. Zdá se, že žijeme ve světě, kde smrt je vyhoštěna, nemluví se o ní, děláme jako, že není, nepřipravujeme se na ni.¹¹

⁹ *Od narození do smrti: etické problémy v lékařství*. Vyd. 1. Editor David C Thomasma, Thomasine Kimbrough Kushner. Praha: Mladá fronta, 2000, 389 s. ISBN 80-204-0883-5.

¹⁰ NYTROVÁ, Olga a Marcela PIKÁLKOVÁ. *Dialog mezi hodnotami, aneb, Hodnoty vyřčené a hodnoty žité: etické problémy v lékařství*. Vyd. 1. Editor David C Thomasma, Thomasine Kimbrough Kushner. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2011, 384 s. ISBN 978-80-7452-014-3.

¹¹ NYTROVÁ, Olga a Marcela PIKÁLKOVÁ. *Etika a logika v komunikaci*. Vyd. 1. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha, 2007, 340 s. ISBN 978-808-6723-457.

Aniž bychom chtěli celý problém dramatizovat, je zřejmé, že nemocný zpravidla očekává, že nezůstane při umírání sám a že jej tedy na posledním úseku jeho životní cesty bude doprovázet. H. Haškovcová (2000) hovoří o tzv. domácím modelu umírání. Umírání mělo sociální rozměr, lidé neumírali opuštěni, oporou jim byla nejenom rodina, ale také sousedé, kněz a přirozeně víra. Dnes se však téměř výhradně setkáváme s tzv. Institucionálním modelem umírání, jenž se vyvíjel postupně a souvisel též s rozvojem ošetrovatelství. Stinnou stránkou institucionálního modelu je totiž právě chladná až odosobněná profesionální péče. Její velmi nadějnou i účinnou alternativou je již výše zmiňovaná paliativní péče jež dle klasifikace WHO:

- podporuje život a považuje umírání za normální proces
- ani neurychluje, ani neoddaluje smrt
- poskytuje úlevu od bolesti a jiných svízelných symptomů
- začleňuje do péče pacienta psychické a duchovní aspekty
- vytváří podpůrný systém, který pomáhá pacientům žít co nejefektivnější život až do smrti
- vytváří podpůrný systém, který pomáhá rodině vyrovnat se s pacientovou nemocí a zármutkem po jeho smrti (viz H. Haškovcová, 2000, s.35)¹²

Pokud zde zmiňuji jako velice důležitou součást umírání možnost paliativní péče, nemohu opomenout velice důležitou myšlenku hospiců. Kde velice milosrdně přistupují k myšlence respektování člověka a vychází z naprosté úcty k životu.

Smyslem hospicové péče není jen tzv. terminální péče, ale naplnit dny životem a ne život naplnit dny. Jedná se o doprovázení nemocného, ale také jeho blízkých (jít s nimi část cesty). Hospice nepouštějí ze zřetele rodinu ani po smrti nemocného a věnují se jí podle potřeby i nadále (M. Svatošová, 1995, s. 123). Hospic nelze vnímat jako dům smrti, není ovšem ani luxusní léčebnou pro dlouhodobě nemocné (následná péče). Není též pravda, že je určen pouze pro věřící a v neposlední řadě je zapotřebí upozornit, že hospicová péče není vhodná pro každého umírajícího. Tento druh péče přichází v úvahu jen v těch situacích, kdy pacienta ohrožuje nemoc na životě, kde již nepotřebuje kurativní nemocniční péči, ale právě léčbu i péči paliativní, a kde nelze situaci úspěšně zvládnout v rámci domácí péče.¹³

12 JANKOVSKÝ, Jiří. *Etika pro pomáhající profese*. Vyd. 1. Praha: Triton, 2003, 223 s. ISBN 80-725-4329-6.

13 JANKOVSKÝ, Jiří a Marcela PIKÁLKOVÁ. *Etika pro pomáhající profese*. Vyd. 1. Praha: Triton, 2003, 223 s. ISBN 80-725-4329-6.

V poslední fázi člověk bilancuje, zamýšlí se nad hodnotami. Před očima mu běží film života, vzpomíná na dětství, na rodiče, sourozence, na širší rodinu a spolužáky. Vybavuje si rodinný i profesní život, svá selhání a svá ztroskotání, své úspěchy. Před jeho svědomím defilují různé situace, ze kterých má radost. Uvědomuje si však také, že někomu ublížil, zranil ho, dopustil se zrady. Nejednal vždy statečně, nesobecky, mírumilovně. Nebyl oddaný a ohleduplný. Nevyužil dobrých příležitostí. Nezdařilo se manželství vinou egoismu, pohodlnosti, chamtivosti, neschopnosti obětovat se pro druhé apod. V terminální fázi života dochází občas i ke zvratu ve vztahu mezi rodiči a dětmi, mezi nimiž panovala roztržka. Lidská bytost si uvědomuje hlas svědomí, touží po tom, aby mohla odpustit a aby jí bylo odpuštěno. S čistým stolem se jinak odchází na druhý břeh.¹⁴

„Smrt je odpoutáním od všech bolestí a hranic, kterou již naše utrpení nepřestoupí. Smrt nás ukládá do onoho klidu, v němž jsme spočívali před svým narozením.“

Seneca

¹⁴ NYTROVÁ, Olga a Marcela PIKÁLKOVÁ. *Dialog mezi hodnotami, aneb, Hodnoty vyřčené a hodnoty žité*. Vyd. 1. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2011, 384 s. ISBN 978-80-7452-014-3.

KAZUISTIKA

Jak jsme to pěkně zvládli!

Paní Jarmila F. (89 let), DM, hypertenze, mírně obézní, soběstačná, schopna se starat sama o sebe, mírně snížena mobilita. V roce 2013 několikrát hospitalizovaná na základě kolísavého krevního tlaku.

Jako kazuistiku jsem si vybrala případ své nemocné babičky. Babičku mám velice ráda, mám s ní krásný vztah, jsme téměř denně v kontaktu. Pravidelně ji navštěvuji, nakupuji, naslouchám jí, vedeme dlouhé hovory. O to pro mě bylo velice překvapující jedno letní ráno, kdy jsem byla oslovena lékařem z Nemocnice v Ostrově, že babička byla hospitalizovaná, po té, co jí našla pečovatelka na zemi v bytě, když šla převazovat babičce rány po bércových vředech. Babičku jsem následně jela navštívit, kde jsem ji na nemocničním lůžku našla schoulenou, nekomunikující, náhle pro mě o 10 let starší, svým vzhledem vypadající, než skutečně byla. Byla to pro mě veliká rána, samozřejmě jako bývalý zdravotník, jsem věděla, že pokud dám najevo své pocity, babičce v ten daný okamžik příliš nepomohu. Až do tohoto dne jsem si vůbec nechtěla připustit, že by má babička mohla někdy opustit tento svět. Bylo to pro mě první setkání s možnou smrtí v mé dospělosti a u člověka tolik pro mě blízkého. Chytila jsem babičku za ruku a řekla jí, že to spolu zvládneme, že jsme si ještě neřekli tolik důležitých věcí. Dle lékařské dokumentace její stav nebyl vážný, pouze bylo nutné stabilizovat krevní tlak. Babička mi následně řekla, že, ještě nemůže odejít, že mi ještě neřekla svá poslední přání ohledně rozloučení s ní. To byla druhá rána pro mě, ale pochopila jsem, že pro ni je to velmi důležité. Po celou dobu hospitalizace jsem babičku do ničeho nenutila, jen jsem ji vždy potěšila přítomností vnoučat, časem stráveným s ní, péčí o ni. Po návratu domu jsem dle jejího vlastního přání jednoho odpoledne vyslechla její potřeby ohledně jejích přání, až jednou přijde „ta doba“, posledního rozloučení. Ukázala mi, kde má šaty, které by si přála mít na sobě, vyslovila přání ohledně hudby, pohřbu.... Bylo mi to ze začátku velice nepříjemné, celou dobu jsem v sobě zadržovala slzy, než jsem pochopila, že pro mou babičku je to nesmírně důležitý krok, chce být připravena a mě se po určité době nesmírně ulevilo v tom, že jsme spolu o smrti mluvily. Zjistila jsem, že smrt už pro mě není takový tajemný „strašák“. Teď už vím, že komunikace v tomto směru je důležitá, jen musí být citlivá. Jsem připravena splnit všechna její přání, vím, že o to tento den pro mne nebude méně bolestivější, ale našla jsem v sobě takový částečný klid, budu v určité podobě připravená a vím, že i má milovaná babička teď ví, že mi vše stihla říct.

ZÁVĚR

Když jsem se rozmýšlela nad výběrem tématu mé seminární práce a dlouho jsem pročítala doporučený seznam, musím přiznat, že toto téma jsem si vybrala záměrně. Téma smrti bylo pro mě, tak jako pro většinu lidí celý život tabuizované, ať už ze strany mých rodičů, nebo ze strany mě samotné, jako něco pro mě nepředstavitelné, nepříjemné, temné. Při zpracovávání tohoto tématu jsem pročetla mnoho článků, názorů a postupně ze mě můj strach opadával. Čím hlouběji jsem se ponořovala do tajů naprosto přirozených, jak pro lidský život, tak pro umírání, tím více jsem musela souhlasit s tím, že pokud by se naše společnost k této tématice stavěla otevřeněji, citlivě dle dané situace komunikovala, byla by smrt člověka, tak jak tomu bylo dříve pro nás daleko snesitelnější, méně nepříjemnější. V poslední době, kdy naopak přibývá díky civilizačním chorobám i zvýšenému počtu úmrtí mladých lidí, je přesto téma smrti stále odsouváno do pozadí. Myslím, že v tomto je velikou oporou mnoha lidí především náboženství. A nezáleží na tom, jakého vyznání je člověk, protože jak uvedl Dalajláma : „ *Je důležité vytvořit užší vztahy mezi různými náboženstvími. S jejich pomocí můžeme vyvinout úsilí pro dobro lidstva. Náboženství by mělo být lékem, který pomáhá snížit konflikty, ale i osobní utrpení člověka, víra může nabídnout naději tváří v tvář obtížím, utrpení a smrti*“.

Nepopírám fakt, že odchod blízkého, milovaného člověka, je vždy záležitostí nesmírně bolestivou, ale pokud člověk bude dostatečně informován a bude – li k němu přistupováno s úctou, milosrdenstvím, citlivostí a empaticky, nebude zbytečně vznikat mnoho nepříjemných situací. Umírající nebude vystavován zbytečným nadějím, nebo absolutnímu nezájmu a jeho blízcí vždy budou vědět na koho se v dané situaci obrátit, tak aby vždy umírání bylo provázeno v úctě a respektování osobnosti daného člověka a aby se smrt stala přirozenou součástí lidského života stejně jako narození.

POUŽITÁ LITERATURA

1. ŘÍČAN, Pavel. *Cesta životem*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1990, 435 p. ISBN 80-703-8078-0.
2. RAHNER, Karl a Herbert VORGRIMLER. *Teologický slovník*. Vyd. 2., rev., Ve Vyšehradu 1. Překlad František Jirsa, Jan Sokol, Jan Kranát. Praha: Vyšehrad, 2009, 491 s. Teologie (Vyšehrad). ISBN 978-807-0219-348.
3. www.webnode.apostol.cz.(online). (cit.2013-11-27).
4. SÍGL, Miroslav a Herbert VORGRIMLER. *Co víme o smrti*. Vyd. 1. Překlad František Jirsa, Jan Sokol, Jan Kranát. Praha: Epocha, 2006, 415 s. Teologie (Vyšehrad). ISBN 80-870-2711-6.
5. NYTROVÁ, Olga a Marcela PIKÁLKOVÁ. *Etika a logika v komunikaci*. Vyd. 1. Překlad František Jirsa, Jan Sokol, Jan Kranát. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha, 2007, 340 s. Teologie (Vyšehrad). ISBN 978-808-6723-457.
6. *Od narození do smrti: etické problémy v lékařství*. Vyd. 1. Editor David C Thomasma, Thomasine Kimbrough Kushner. Praha: Mladá fronta, 2000, 389 s. ISBN 80-204-0883-5.
7. NYTROVÁ, Olga a Marcela PIKÁLKOVÁ. *Dialog mezi hodnotami, aneb, Hodnoty vyřčené a hodnoty žité: etické problémy v lékařství*. Vyd. 1. Editor David C Thomasma, Thomasine Kimbrough Kushner. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2011, 384 s. ISBN 978-80-7452-014-3.
8. JANKOVSKÝ, Jiří a Marcela PIKÁLKOVÁ. *Etika pro pomáhající profese*. Vyd. 1. Praha: Triton, 2003, 223 s. ISBN 80-725-4329-6.